

УДК 378.1

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

І. В. Апрелєва, С. В. Пехарєва

Стаття присвячена проблемам професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти. У ній обґрунтовується доцільність модернізації педагогічної освіти на засадах особистісно орієнтованої парадигми, висвітлюється значення особистісно орієнтованого підходу у вирішенні завдання формування духовності майбутніх вихователів.

Ключові слова: парадигма педагогічної освіти, особистісно орієнтований підхід, гуманістична педагогіка, духовність особистості, професійна підготовка.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку нашого суспільства однією з найважливіших засад теоретичної концепції та практичної діяльності освітнього закладу є орієнтація на формування високоморальної особистості, виховання духовності майбутнього нашого суспільства.

Морально-духовне становлення підростаючого покоління, підготовка до активної, творчої, соціально значущої, сповненої особистісного смислу життєдіяльності є найважливішою складовою розвитку суспільства та держави. Державна політика в галузі виховання визначається принципами гуманістичної педагогіки, сформульованими в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти, Конвенції ООН про права дитини. Закладена в них методологія виховання надає пріоритет розвиненій особистості, її життєвому й професійному самовизначенню, самореалізації, життєтворчості у відповідності з національними цінностями та в контексті ідеї інтеграції Української держави до європейського простору. Професійне становлення майбутнього фахівця дошкільної освіти не може відбуватися повноцінно, якщо абстрагуватися від сфери духовності.

Проблема виховання духовності завжди перебуває в центрі дослідницької уваги, оскільки від її науково обґрунтованого вирішення залежить загальний рівень культурного розвитку суб'єкта виховного впливу.

З огляду на вищесказане очевидно, що нинішні педагогічні методики потребують переосмислення поглядів на освітній процес, пошуку та визначення оптимальних способів духовного виховання особистості.

У цьому плані значні духовно-розвивальні можливості має особистісно орієнтована модель освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Актуальність проблеми духовного розвитку особистості підтверджується багатьма доробками у різних галузях науки і практики. На теоретико-методологічному рівні проблема духовності особистості розглядається в працях В. Баранівського, М. Бахтіна, О. Дорошенко, М. Каган, Г. Платонова, В. Федотова та ін.

У психолого-педагогічній теорії та практиці сутність духовного розвитку досліджували: Г. Костюк, І. Кон, В. Євдокимов, В. Луговий, О. Пехота, С. Подмазін, М. Роганова, С. Сисоєва та ін.

Питання взаємозв'язку духовності та сучасної системи освіти у своїх працях порушували К. Артамонова, І. Зязюн, О. Виговська, Т. Гордієнко, В. Зінченко, О. Киричук, Н. Крилова.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що питанням особистісно орієнтованого підходу в освіті присвячено праці І. Беха, Л. Виготського, І. Волкова, А. Петровського, І. Якіманської та ін.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Серед негативних факторів, що впливають на сучасний духовний стан українського суспільства виокремлюють неузгодженість системи виховання і освіти. Так, сьогодні, коли система педагогічної освіти в Україні знаходиться в стадії модернізації, цей процес значною мірою гальмується через внутрішні суперечності. В освітньому просторі нашої країни співіснують, взаємодіють і конкурують, визначаючи особливості функціонування національних систем педагогічної освіти такі наукові підходи до підготовки майбутнього освітянина: академічно-традиційний, особистісно орієнтований (персоналізований), особистісно-діяльнісний, культурологічний, компетентнісний, змістово-процесуальний, задачний, діалогічний, імітаційно-ігровий, індивідуальний тощо.

Метою статті є спроба розглянути особистісно орієнтований підхід у процесі професійної підготовки вихователів як педагогічну умову формування духовності майбутніх педагогів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. У сучасних умовах набула значного поширення парадигма особистісно орієнтованої (персоналізованої) педагогічної освіти.

Гуманістичний напрям у західній педагогіці виразно заявив про себе в 60-ті роки ХХ ст. і отримав значне розповсюдження в 70-80-ті роки як течія, що протиставила себе традиційній прагматичній, когнітивістській і біхевіористській освітнім парадигмам. Особливого значення у світовій освітній практиці гуманістична педагогічна освіта набуває сьогодні у зв'язку з розбудовою інформаційного суспільства, в умовах якого найсуттєвішим чинником вдосконалення суспільства та виробництва стають розвиток інтелекту та творчих здібностей, превалювання загальнолюдських духовних цінностей над груповими та індивідуальними.

При цьому, виступаючи проти технократичної запрограмованості навчально-виховного процесу, гуманісти відстоюють повну свободу діяльності педагога в тому, що стосується його професійних обов'язків. Як пише Р. Барт, «кожний учитель повинен мати можливість відкривати, розробляти, вдосконалювати і застосовувати тільки йому властиві підходи до навчання. Якщо плюралізм має стати як політичним, так і педагогічним аксіологічним імперативом, то школи мають перетворитися на форум, де можуть розроблятися, вивчатися, піддаватися сумніву різні педагогічні ідеї та методи» [1].

У концепціях особистісно орієнтованої парадигми педагогічної освіти українських учених (І. Бех, В. Євдокимов, В. Луговий, О. Пехота, С. Подмазін, С. Сисоєва та ін.) наголошується на двох принципових положеннях, що в тій чи іншій формі визнаються всіма її прихильниками:

1) педагогічна освіта, перш за все, повинна забезпечити розвиток особистості майбутнього педагога;

2) педагог повинен бути зорієнтований не просто на формування у вихованців знань, умінь та навичок, а на їх особистісний розвиток.

Проте, незважаючи на єдність вихідних позицій, у працях цих науковців зустрічаються досить суттєві розбіжності при визначенні її сутності та трактуванні основних понять.

Так, сьогодні в освітньому просторі України співіснують декілька підходів до визначення концептуальних засад особистісно орієнтованої педагогічної освіти.

На рівні масової педагогічної свідомості особистісно орієнтований підхід розуміється як етико-гуманістичний принцип спілкування викладача та студентів. «Особистісний підхід до навчально-виховного процесу передбачає певну переорієнтацію свідомості вчителя, погляду на особистість учня та на себе як на цінність і самоцінність», – відзначає Г. Сиротенко, розкриваючи сутність особистісно-орієнтованого підходу в зазначеному вище контексті [7].

У працях І. Бека, С. Подмазіна та ін. особистісний підхід розглядається як побудова особливого типу педагогічного процесу (зі специфічними цілями, змістом, технологіями), що орієнтований на розвиток і саморозвиток особистості студента. За цих умов виявляється необхідним переосмислення уявлень про сутність і призначення педагогічної освіти. На перший план виходять питання, пов'язані зі становленням майбутнього вихователя як особистості, його самопізнанням і самоактуалізацією. Тому перехід до особистісно орієнтованої педагогічної освіти пов'язаний із вирішенням досить складного завдання: синтезу знаннево-стандартизованого та особистісного компонентів змісту освіти. Це вимагає представлення його структури як органічної єдності аксіологічного, когнітивного, дієво-творчого та особистісного компонентів.

В. Луговий та ін. пов'язують особистісний підхід з уявленням про цілісність педагогічного процесу. При цьому орієнтація на особистість дозволяє подолати функціоналізм у побудові педагогічної освіти. «Метою педагогічної освіти має бути формування особистості педагога, здатного реалізувати головне завдання освіти – розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства – відповідно до тієї частини спадщини, з якої він спеціалізується», – відзначає В. Луговий, окреслюючи пріоритетні завдання підготовки фахівців для сучасної національної школи [4].

За переконаннями В. Лугового, «виходячи з такої концептуальної основи, можна сподіватися на розбудову нової гуманної педагогічної освіти, що справді здатна успішно реалізувати своє головне призначення та основні функції заради становлення в освіті всебічно розвиненої, гармонійно-повноцінної людської особистості – громадянина незалежної України» [4].

О. Пехота та ін. трактують особистісний підхід як пріоритет індивідуальності в педагогічній освіті [5]. Вчена вважає, що реалізація провідної мети гуманістичної педагогіки – забезпечення особистісного розвитку майбутнього педагога – стане можливою за умов індивідуалізації його професійно-педагогічної підготовки, що досягається завдяки:

- включенню до змісту професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів системи понять і концепцій, що спрямовують студента на рефлексію, самопроєктування, саморозвиток професійно значущих особистісних якостей;

- складання кожним студентом власного професійного автопортрета з метою інтеграції результатів особистісного та професійного самодослідження;

- розробці й реалізації індивідуальної програми професійного зростання з урахуванням особливостей відповідних етапів професійно-педагогічної підготовки;

- зміні характеру взаємодії викладача та студента педагогічного ВНЗ з позицій цінностей гуманістичної орієнтації в освіті.

І. Якіманська наголошує, що в основі особистісно орієнтованого підходу «лежить визнання індивідуальності, самоцінності кожної людини, його розвитку не як колективного об'єкту, але, перш за все, як індивіда, наділеного своїм неповторним суб'єктивним досвідом» [9].

Е.Ф. Зеєр визначає особистісно орієнтований підхід як «становлення духовності особистості, що дозволяє їй реалізувати свою природну, біологічну і соціальну сутність. Метою виховання є створення умов для задоволення потреби бути особистістю духовно багатою, етично стійкою, психічно здоровою» [3].

Здійснивши аналіз вищезазначених підходів до трактування особистісно орієнтованої педагогічної освіти, можемо констатувати значні духовно-розвивальні можливості особистісно орієнтованої моделі виховання.

У руслі цієї виховної моделі ключовим принципом виховання виступає принцип ціннісної орієнтації, реалізація якого передбачає залучення студентів до взаємодії з навколишнім світом і сприяння формуванню духовних цінностей з позиції сучасної культури. У своїх проявах духовності особистість завжди залишається індивідуальністю, здатною на вибір власних життєвих цілей, реалізація яких забезпечує відчуття повноцінності самоздійснення, самореалізації як найважливішої соціально-психологічної потреби.

Духовне зростання особистості – це наполеглива праця людини над собою, яка спрямована на поступове самовдосконалення, свідоме вибудовування себе з метою наближення до обраного ідеалу, в якому гармонійно поєднуються високі людські чесноти.

І. Бех у своїх дослідженнях зазначав, що особистісно орієнтоване виховання є дійовим засобом формування такого типу особистості, якій притаманне почуття людської гідності, прагнення служити людям, миролюбство, підвищена увага до чужого горя, душевна щедрість, почуття вдячності, порядності, чесності, справедливості, потреба добротності. Виховання цих духовних якостей є умовою підготовки майбутніх вихователів, здатних втілювати демократичні, гуманістичні засади в практику своєї роботи.

Особистісно орієнтований освітній процес – це повноцінне емоційно насичене й суспільно значуще, сумісне, творче життя педагога і студентів, який відповідає їхнім основним соціогенним потребам. Особистісно орієнтоване навчання передбачає нову педагогічну етику, визначальною рисою якої є взаєморозуміння, взаємоповага, творче співробітництво.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Аналіз наукової літератури з теми дослідження дав підстави для висновку про те, що процес формування духовності майбутнього вихователя може бути надзвичайно ефективним за умови впровадження особистісно орієнтованого підходу, що ґрунтується на таких принципах, як принципи суб'єктності, індивідуалізації навчання, співпраці та співтворчості, орієнтації на самоактуалізацію та саморозвиток студентів.

Враховуючи вищезазначене, до першочергових завдань і подальших напрямів дослідження в педагогічній галузі належить розробка теоретико-методологічних засад особистісно орієнтованої парадигми національної системи педагогічної освіти.

Література

1. Барт Р. Личностно ориентированное образование / Р. Барт. – М.: Прогресс, 1991. – 160 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн.: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади : навч.-метод. посіб. / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.
3. Зеєр Е. Ф. Особистісно зорієнтоване професійне навчання / Е. Ф. Зеєр, Г. М. Романцев // Педагогіка. – 2002. – № 3. – С. 16-21.

4. Луговий В. І. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / В. І. Луговий – К.: МАУП, 1994. – 196 с.
5. Пехота О. М. Індивідуалізація професійно-педагогічної підготовки вчителя: Автореф. дис... докт. пед. наук: 13.00.04. / О. М. Пехота. – К., 1997. – 52 с.
6. Роганова М. В. Виховання духовної культури у студентів вищих навчальних закладів в інтегрованих групах навчання: теорія і практика : [монографія] / М. В. Роганова. – Краматорськ, 2010. – 426 с.
7. Сиротенко Г. Навчання: нові стратегії розвитку / Упоряд. Г. Сиротенко. – К.: Шкільний світ, 2007. – С. 116.
8. Шевченко Г. П. Педагогіка духовності // Духовність особистості: методологія, теорія і практика : Зб. наук. праць. – Вип. 1. / Г. П. Шевченко. – Луганськ, 2004. – С. 3-9.
9. Якиманская И. С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения / И.С. Якиманская // Вопросы психологии. – 1995. – № 2. – С. 9.

ЛИЧНОСТНО ОРИЕНТИРОВАННЫЙ ПОДХОД КАК ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ УСЛОВИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ДУХОВНОСТИ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

И. В. Апрелева, С. В. Пехарева

Статья посвящена проблемам профессиональной подготовки будущих специалистов дошкольного образования. В ней обосновывается целесообразность модернизации педагогического образования на основе личностно ориентированной парадигмы, освещается значение личностно ориентированного подхода в решении задачи формирования духовности будущих воспитателей.

Ключевые слова: парадигма педагогического образования, личностно ориентированный подход, гуманистическая педагогика, духовность личности, профессиональная подготовка.

PERSON-ORIENTED APPROACH AS A PEDAGOGICAL CONDITION OF FORMING OF SPIRITUALITY OF THE FUTURE EDUCATORS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

I. V. Apreleva, S. V. Pehareva

The article is devoted to the problems of professional training of future specialists of preschool education. The expediency of modernization of pedagogical education on the basis of person-oriented paradigm is substantiated in the article, the importance of person-oriented approach in solving of the problems of the future educators' spirituality formation.

Key words: *Pedagogical education paradigm, person-oriented approach, humanistic pedagogy, spirituality, professional training.*

Апрелева Ірина Вікторівна – старший викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна). E-mail: aae2007@ua.ru

Apreleva Iryna Viktorivna – Senior Lecturer of the Department of Theory and Methods of Preschool Education, Communal Institution «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine). E-mail: aae2007@ua.ru

Пехарева Світлана Вікторівна – к.пед.н., доцент, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна). E-mail: pehareva@mail.ru

Pekhareva S. – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Preschool Education Communal Institution Kharkiv «Humanitarian Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine). E-mail: pehareva@mail.ru

УДК 378.015.31:17.022

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПРОВЕДЕННЯ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ З ПЕДАГОГАМИ-ПРОФЕСІОНАЛАМИ

Т. К. Бакуменко

У статті розглядається проблема взаємозв'язку соціально-психологічного клімату педагогічного колективу та системи роботи методичної служби закладу освіти з педагогами-професіоналами; надано сутнісну характеристику понять «соціально-психологічний клімат», «психологічний клімат», а також визначено, як саме певні форми методичної роботи сприяють попередженню утворення деструктивних факторів особистості у фахівців, які мають тривалий стаж педагогічної діяльності, за умови дії факторів, що характеризують соціально-психологічний клімат педагогічного колективу.